Werk aan de wijk: een nadere duiding

Prof.Dr. Pieter Hooimeijer
Universiteit Utrecht

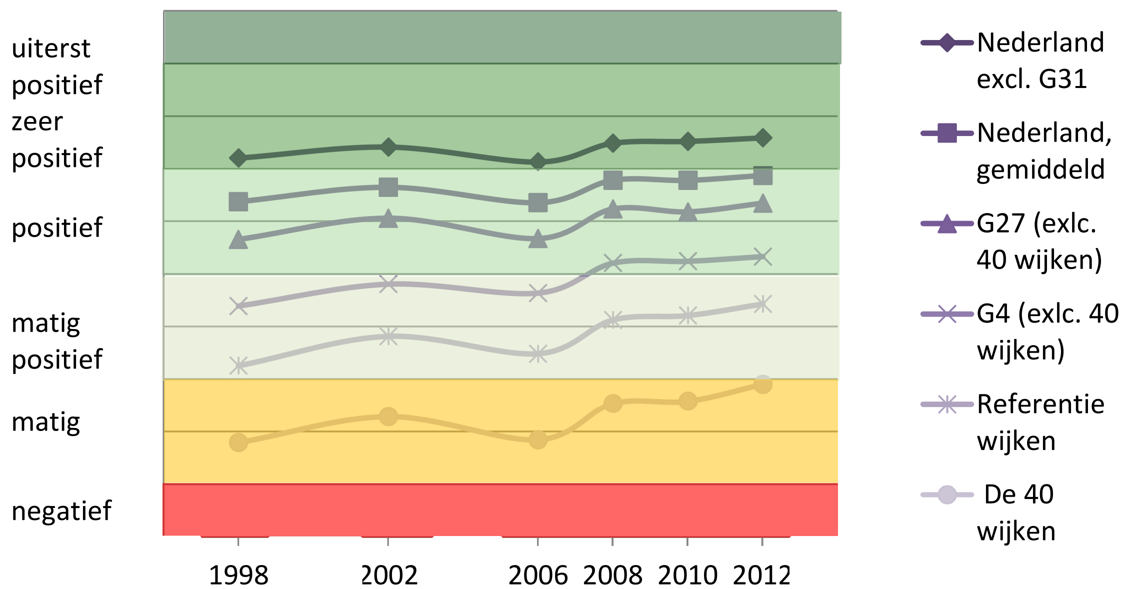
Aanleiding en vraagstelling

Op 30 juli 2013 is het SCP rapport *Werk aan de wijk* verschenen. Dit rapport heeft veel aandacht gekregen in de media. Jacques Monasch van de PvdA gaf in een interview op Radio 1 aan dat andere rapporten tegengestelde uitkomsten laten zien en wil hier een hoorzitting over. Ter voorbereiding op deze hoorzitting heeft het Directoraat-Generaal Bouwen en Wonen de Universiteit Utrecht gevraagd om de volgende twee vragen te beantwoorden: 1) Hoe moeten de uitkomsten van het SCP worden geduid? En 2) Hoe moeten de uitkomsten van het SCP worden gezien in het licht van andere rapporten?

Vooraf: enkele belangrijke trends

Alvorens tot beantwoording van deze vragen over te gaan is het nuttig de trends in leefbaarheid over een wat langere periode te bezien. De wijkaanpak is een vervolg op beleid zoals dat al eerder werd ingezet met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing en het Grote Steden Beleid.

Figuur 1 Gemiddelde leefbaarheidsscores in de laatste 14 jaar per type wijk[1]

De figuur laat een nationale trend (Nederland gemiddeld) zien die ook terugkeert in ieder van de andere typen gebieden, maar daar is de trend sterker. Ten opzichte van 2006 is de gemiddelde leefbaarheidsscore in 2012 in heel Nederland met 5% gestegen. In de G4 zonder de 40 aandachtwijken is dat 7% en in de 40 aandachtwijken 11%. Veel monitors van (onderdelen van) de wijkaanpak, vergelijken de ontwikkelingen in de wijken met het nationale (soms) of het stedelijke(vaak) gemiddelde. Op veel plekken is dan ook geconstateerd dat de wijken iets van hun achterstand inlopen.

[1] Gebaseerd op gegevens uit de Leefbarometer. Het gaat hier om de gemiddelde leefbaarheidsscore. Binnen elke categorie zijn er grote verschillen. Zo is de leefbaarheid in Kanaleneiland sterk toegenomen , terwijl die in de Schilderswijk lange tijd achterbleef.

Het SCP rapport wijkt daarvan af door niet te vergelijken met een dergelijk gemiddelde, maar met zogenoemde referentiewijken. Dit zijn de 4-cijfer postcode gebieden die net als de aandachtwijken hoog scoren op de achterstandsindicator, maar niet zijn geselecteerd voor de wijkaanpak. Van die 81 gebieden waren er 60 eerder een ISV-wijk of een prioriteitswijk . Figuur 1 laat zien dat de leefbaarheid in die wijken minder is dan het nationale gemiddelde, maar beter is dan in de 40 wijken. De ontwikkeling in de tijd van de referentiewijken lijkt meer op die van de 40 wijken dan op die van het nationale gemiddelde. Ten opzichte van 2006 verbeterde de leefbaarheidsscore met 9%.

Bij de interpretatie van de verschillen tussen uiteenlopende onderzoeken is het daarom van groot belang na te gaan waarmee de wijken worden vergeleken.

1) Hoe moeten de uitkomsten van het SCP worden geduid?

De reden dat het SCP rapport geen vergelijking maakt met (stedelijke) gemiddelden is omdat het doel van de studie een andere is. Men poogt niet de ontwikkelingen in kaart te brengen, maar te toetsen of een (beleids)interventie effectief is. Dit is vergelijkbaar met de toetsing van nieuwe medicijnen. Door de verandering in gezondheidstoestand van twee groepen met elkaar te vergelijken (degenen die het werkzame middel hebben gekregen met degenen die een placebo kregen). Om die vergelijking te kunnen maken worden veelal gecontroleerde experimenten opgezet, waarbij het lot bepaald of een patiënt wel of niet de werkzame stof. De verwachte werking van de stof dient vooraf scherp omschreven te zijn en de experimenten worden veelal herhaaldelijk gedaan. In de praktijk van Bouwen en Wonen zijn dergelijke experimenten niet mogelijk. Vandaar dat het SCP kiest voor een quasi-experimenteel onderzoek, waarin zowel de krachtijken als de referentiewijken worden meegenomen. In hoofdstuk 3 van het rapport Werk aan de wijk wordt de methodiek uitvoerig beschreven. Kort samengevat komt het er op neer dat gekeken wordt of de relatie tussen de mate van achterstand en uitkomsten in termen van leefbaarheid statistisch anders verloopt voor de krachtwijken en de interventiewijken. Als de krachtwijken gunstiger resultaten vertonen dan de referentiewijken (een positief teken hebben) dan wordt dat opgevat als een teken van succesvolle interventie.

Een dergelijke quasi-experimenteel onderzoek staat of valt met een heldere theorie over de aard van de interventie (externe validiteit), het moet duidelijk zijn wat er in de krachtwijken wel is gebeurd dat niet is gedaan in de referentiewijken. Het SCP zet daar zelf vraagtekens bij, blijkens het volgende citaat:

"Rechtvaardigen de verschillen in beleid tussen aandachtswijken en andere lagestatuswijken wel een quasi-experimenteel onderzoek zoals we dat gedaan hebben? Voor dat experiment moet er een helder onderscheid zijn tussen interventiewijken en andere wijken, en dat onderscheid is in de praktijk diffuus. Dat is een serieus beletsel, omdat onvoldoende duidelijk is wat in welke wijken precies aan beleid is gevoerd. Onder het label 'aandachtswijk' gaat een zeer heterogeen pakket aan beleid schuil. Toch menen we dat het experiment verantwoord is, en wel om twee redenen: de corporatie-uitgaven waren weliswaar lager dan bedoeld, maar nog altijd significant hoger in de aandachtswijken. Bovendien zouden ambities ook bereikt worden door de onderlinge afstemming van investeringen, de integrale aanpak en de ondersteuning met kennis van de betrokken partners, waaronder het rijk. Op deze punten heeft het beleid in de aandachtswijken echter geen kop op de reguliere aanpak geboden die meetbare, positieve effecten opleverde."

Werk aan de wijk – blz 19-20

Er zijn een aantal mogelijke oorzaken waarom er door het SCP geen verschillen in ontwikkeling worden gevonden met andere achterstandswijken:

1) De fysieke herstructurering is een belangrijk onderdeel van de krachtwijken aanpak maar wordt ook veel toegepast in de andere achterstandswijken. Het SCP constateert zelf op pag. 72 dat er geen significant verschil is in de mate van herstructurering tussen de kracht- en de referentiewijken. In hoofdstuk 4 worden wel verschillen gevonden tussen wijken met en zonder herstructurering.

2) De investeringen in leefbaarheid door corporaties zijn hoger (87 miljoen) in de krachtwijken dan in de referentiewijken (59 miljoen). In de krachtwijken staan echter meer woningen dan in de referentiewijken waardoor de verschillen in uitkomsten minder zullen zijn dan het verschil in investeringen suggereert.
3) De tijdsperiode die door het SCP is onderzocht 2008 – 2011 is heel erg kort en zit dicht op de aanvang van het beleid. Het kan niet worden uitgesloten dat de effecten van de maatregelen zich pas later zullen opbaren. Het rapport zelf geeft daar ook aanleiding toe. Uit het hoofdstuk 4 over herstructurering blijkt dat de effecten over langere tijd duidelijker worden (2006-2011 ipv 2006-2009). Interventie metingen binnen drie jaar leveren waarschijnlijk kleine resultaten op.
4) Het SCP veronderstelt dat de krachtwijken in gelijke mate bloot staan aan de gevolgen van de recessie. Uit de analyses van de Leefbarometer blijkt echter dat vooral de wijken in Rotterdam en den Haag zeer gevoelig zijn voor de conjunctuur en dat dit voor een belangrijk deel de achterblijvende ontwikkeling in de Rotterdamse en Haagse krachtwijken bepaald.
5) De beleidsintensivering voor de krachtwijken is gebaseerd op het feit dat de achterstanden daar groter zijn. Het SCP corrigeert in de vergelijking tussen kracht en referentiewijken voor de mate van achterstand in 2008 (hoofdstuk 3). Hierdoor ontstaat technisch het risico van 'overcontrolling': als er meer is geïnvesteerd in wijken met een grotere achterstand blijkt dat daardoor niet meer in de vergelijking van het SCP tussen de kracht- en de referentiewijken.

Samengevat moet de conclusie zijn dat er mogelijk andere verklaringen zijn (onduidelijke definitie van de interventie, een te korte periode van beschouwing, niet geobserveerde heterogeniteit vanuit de context en mogelijk te sterke statistische controle) waarom het quasi-experiment geen meetbare verschillen opleverde in de ontwikkeling van de leefbaarheid tussen krachtwijken en referentiewijken. Daarbij moet wel de aantekening worden gemaakt dat ook beschouwing van het basismateriaal niet direct aanleiding geeft grote verschillen tussen die twee typen wijken te verwachten, hoewel die verschillen na 2011wel lijken toe te nemen. Het verdient aanbeveling het onderzoek op een later moment te herhalen.

Een mogelijke alternatieve duiding zou kunnen zijn dat het SCP in het rapport "Werk aan de wijk" vooral de effecten van het eerdere GSB beleid heeft gemeten die zich in beide type wijken hebben voorgedaan. Dat zou verklaren waarom er geen verschillen te vinden zijn tussen krachtwijken en referentiewijken maar wel tussen de herstructureringswijken en de wijken zonder herstructurering. Dat zou ook verklaren waarom het vertrouwen in de buurt wel significant verschilt tussen de krachtwijken en de referentiewijken. De aanwijzing tot krachtwijk (label) kan bewoners direct meer vertrouwen bieden, de andere effecten van beleid laten veelal langer op zich wachten.

2) Hoe moeten de uitkomsten van het SCP worden gezien in het licht van andere rapporten?

Een belangrijk verschil tussen Werk aan de wijk en de andere rapporten (een uitvoerige bespreking is te vinden in de bijlage), is dat alleen Werk aan de wijk een effectstudie is. Dat rapport beschrijft naast de ontwikkeling van inkomenssamenstelling, sociale stijging, leefbaarheid en veiligheid in de aandachtwijken, ook de effectiviteit van het 40 wijkenbeleid. Dat wil zeggen dat de ontwikkelingen in de 40 wijken door het SCP zijn vergeleken met de ontwikkelingen in de andere wijken met leefbaarheidsproblemen die (net) niet geselecteerd zijn voor het 40 wijkenbeleid: Zijn de ontwikkelingen in de 40 wijken significant sneller gegaan?
Een dergelijke aanpak verdient methodisch-technisch de voorkeur omdat er sprake is van daadwerkelijke toetsing met een rigoureuze methode (hoge interne validiteit). De wetenschappelijke commissie wijkaanpak heeft zich in haar rapport aan de minister over het in 2011 uitgevoerde onderzoek lovend uitgelaten over de systematische analyse in de SCP publicatie "Wonen, wijken en interventies. Krachtwijkenbeleid in perspectief" als een van de eerste effectstudies over het beleid ten aanzien van achterstandswijken.

Hier voor is aangegeven dat de laatste SCP publicatie “Werk aan de wijk” weliswaar op onderdelen te kort schiet om harde afspraken te kunnen doen over het gebrek aan effectiviteit (beperkte externe validiteit), maar wel een zeer systematische effectstudie beoogd. Naast hoofdstuk 3, dat het quasi-experimenteel onderzoek beschrijft is er in de latere hoofdstukken wel degelijk sprake van onderdelen die zich over een langere periode en met specifieke interventies bezig houden. Het hoofdstuk over de effecten van herstructurering is daarbij in het bijzonder genoemd.
De andere onderzoeken beschrijven alleen ontwikkelingen. Geen van de andere onderzoeken meet de effectiviteit van het 40 wijkenbeleid. Het is dus niet mogelijk om de conclusies van het SCP m.b.t. de effectiviteit van het 40 wijkenbeleid te vergelijken met andere onderzoeken.

Met de andere onderzoeken kunnen wel andere vragen worden beantwoord. Een voorbeeld is de vraag of er sprake is van een substantieel verandering in de leefbaarheid in de wijken in de periode 2010 2012. Bijlage 5 van het rapport “Onderscheid in Leefbaarheid” laat dat zien. Voor heel Nederland woonde er in 2010 203.000 mensen in een (6 cijfer) postcode met negatieve leefbaarheid, waarvan er 148.500 in een krachtwijk woonde. In 2012 was dit voor heel Nederland gedaald tot 128.000 en in de krachtwijken tot 98.500. In absolute zin is de meeste winst geboekt in de krachtwijken (50.000) en minder in de overige wijken (25.000). Wel is duidelijk dat ook in 2012 de problematische gebieden nog steeds in de krachtijken te vinden zijn (77% van alle bewoners in negatieve gebieden). Voor zover er buiten de krachtwijken nog problematische gebieden zijn, liggen die vooral in de G4. Van alle bewoners van gebieden met een negatieve leefbaarheid woont 91% in één van de vier grote steden.
Dit soort van beschrijvende informatie is van grote betekenis in de besluitvorming, bijvoorbeeld als het gaat om de vraag of het zinvol is de inspanningen te concentreren op de grootste probleemgebieden. De analyse biedt echter geen antwoord op de vraag of deze verbeteringen toe te schrijven zijn aan het gevoerde beleid. Dat zegt niets over de kwaliteit van het onderzoek, hooguit iets over de bruikbaarheid daarvan. Een systematische beschrijving van de verschillen in ontwikkeling van uiteenlopende wijken op het niveau van de wijken zelf, kan zeer wel aanleiding zijn tot een duiding in het licht van het gevoerde beleid die plausibel is, maar niet zeker. In sommige steden (Amsterdam, Utrecht, Eindhoven, Enschede) is terecht geconstateerd dat er enorme sprongen in leefbaarheid zijn gemaakt (zie figuur 9 in Onderscheid in Leefbaarheid). Welk deel daarvan het gevolg is van beleid en welk deel de mindere gevoeligheid van deze steden voor de conjunctuur is echter niet goed vast te stellen.

Conclusie

Afhankelijk van het doel van het onderzoek en de gevolgde methoden zullen uitkomsten anders geïnterpreteerd moeten worden. Daarom is hierna een gedetailleerde beschrijving opgenomen van overeenkomsten en verschillen tussen een aantal recente rapporten die alle de wijkaanpak als onderwerp hebben, maar met een ander doel zijn gemaakt. Daarnaast wordt ingegaan op de verschillen in het gebruik van gegevens.

Bijlage: een systematische beschrijving van overeenkomsten en verschillen

Over de 40 wijken zijn naast het SCP rapport *Werk aan de wijk* een aantal andere rapporten verschenen. Zo wordt zowel in *Wonen in ongewone tijden* als *Onderscheid in leefbaarheid* (naast andere onderwerpen/gebieden) aandacht besteed aan de 40 wijken. Het rapport *Bewonersparticipatie in aandachtswijken 2012* en de *Tweede Voortgangsrapportage Outcomemonitor Wijkenaanpak* gaan specifiek over de 40 wijken.

Welke rapporten?

Hieronder wordt ingegaan op:

- Onderscheid in leefbaarheid
- Wonen in ongewone tijden
- Bewonersparticipatie in aandachtswijken 2012
- Outcomemonitor Wijkenaanpak - Tweede Voortgangsrapportage
- Wijken in uitvoering 2012

Daarbij wordt per rapport aangegeven wat het doel / onderwerp van het rapport is. En voor de thema's die ook in *Werk aan de wijk* voorkomen: wat de overeenkomsten dan wel de verschillen in de uitkomsten zijn. Omdat deze rapporten geen effectstudies zijn, wordt alleen ingegaan op de overeenkomsten en de verschillen m.b.t. de ontwikkeling van de 40 aandachtswijken. Opvallend is dat alle rapporten een positieve trend laten zien m.b.t. de ontwikkelingen in de 40 wijken.

Onderscheid in leefbaarheid

volledige titel	Onderscheid in leefbaarheid Ontwikkeling van de leefbaarheid 2010-2012
auteur(s)	RIGO Research en Advies & Atlas voor gemeenten
publicatiedatum	Het rapport is op 24 juni 2013 aangeboden aan de Tweede Kamer

Dit rapport is gebaseerd op de Leefbaarometer. Het rapport beschrijft de ontwikkeling van de leefbaarheid tussen 2010 en 2012. Die recente ontwikkeling wordt geplaatst tegen de achtergrond van de langjarige ontwikkeling sinds 1998. Het rapport gaat in op alle gebieden in Nederland, waarbij specifiek wordt ingegaan op de 40 aandachtswijken, Vinex-wijken, bloemkoolwijken, New Towns en krimpgebieden.

Paragraaf 2.5 gaat specifiek over de 40 wijken. Daarbij wordt ingegaan op de stand van zaken en de ontwikkeling van de leefbaarheid van zowel de 40 wijken samen als van de afzonderlijke wijken. De ontwikkeling van de leefbaarheidsscore wordt nader geduid aan de hand van de dimensiescores.

Belangrijke conclusies uit dit rapport zijn:

- Tussen 2010 en 2012 heeft de leefbaarheid zich – net als tussen 2008 en 2010 – het positiefst ontwikkeld in de 40 aandachtswijken. Dit is vanuit het perspectief van de Leefbaarometer vooral het gevolg van een verbetering op de dimensie bevolkingssamenstelling. Maar ook de dimensies veiligheid en woningvoorraad hebben sterk bijgedragen aan deze positieve ontwikkeling.
- De positieve ontwikkelingen in de meeste aandachtswijken hebben ervoor gezorgd dat een klein deel van de achterstand van deze wijken ten opzichte van de steden waarin ze liggen is ingelopen.
- Ook in veel andere wijken met leefbaarheidsproblemen, die niet tot de 40 wijken behoren, is er sprake geweest van de verbetering van de situatie tussen 2010 en 2012.
- De analyses in dit rapport maken niet duidelijk of de verbetering veroorzaakt wordt door het beleid in de aandachtswijken, of door autonome ontwikkelingen. Vermoedelijk zal het een combinatie van beleid en autonome verbeteringen zijn. Om duidelijk te krijgen of – en zo ja in welke mate - de verbetering samenhangt met het beleid is nader onderzoek noodzakelijk.
- De achterstanden zijn in de meeste gevallen nog steeds substantieel en er is nog altijd sprake van leefbaarheidsproblematiek in grote delen van de aandachtswijken.
  Van de 790.000 bewoners van de aandachtswijken wonen er in 2012 425.000 in een gebied met een leefbaarheidsscore van matig of (zeer) negatief. Bijna 100.000 wonen in een gebied met een zeer negatieve of negatieve score op de Leefbaarometer. Ongeveer tachtig procent van de zeer negatieve of negatieve leefbaarheidsscores in Nederland is in één van de veertig wijken te vinden.

- Tussen 2008 en 2012 is er sprake geweest van een verbetering van de leefbaarheid in de veertig wijken. Het aandeel bewoners dat te maken heeft met leefbaarheidsproblemen is tussen 2008 en 2012 gedaald van 60 naar 54 procent en de omvang van de grootste problematiek (gebieden met een zeer negatieve of negatieve score) is teruggelopen van 21 naar 12 procent. Ondanks de verbetering is er dus nog altijd sprake van leefbaarheidsproblematiek in grote delen van de aandachtswijken.

Overeenkomsten / verschillen

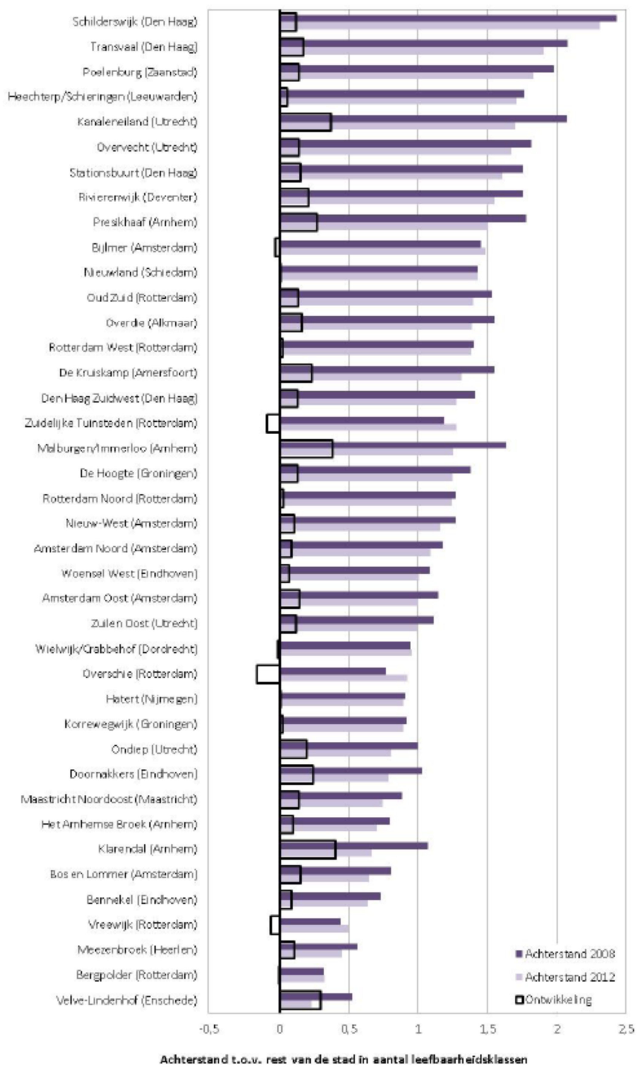
- Ook in het SCP rapport worden Leefbaarometer-gegevens gebruikt. In het SCP rapport zijn echter gegevens tot en met 2010 gebruikt. De 2012-gegevens waren nog niet beschikbaar toen de analyses werden uitgevoerd.
- *Onderscheid in leefbaarheid* geeft een positief beeld van de ontwikkeling van de leefbaarheid in de 40 wijken. Ook is er aangegeven dat in andere gebieden met leefbaarheidsproblemen de leefbaarheid vooruit is gegaan.
  Dat komt overeen met het figuur op blz 55 van de bijlage van het SCP rapport, waarin is te zien dat de aandachtswijken en de net-niet-aandachtswijken een vergelijkbare ontwikkeling laten zien.
  In tabel S1 van *Werk aan de wijk* staat bij de Leefbaarometer dat er geen significant effect is van het krachtwijkenbeleid, maar dat de richting van het effect negatief lijkt.
  Overigens is er een significant positief effect van herstructurering op de Leefbaarometerscore.
- Veiligheid is één van de onderliggende dimensiescores van de Leefbaarometer-totaalscore. In het SCP rapport wordt alleen de Leefbaarometer-totaalscore gebruikt. Om veiligheid in beeld te brengen gebruikt het SCP:
  1) gerapporteerd slachtofferschap (van geweld, diefstal, woninginbraak en/of vernieling);
  2) perceptie van criminaliteit en verloedering in de buurt: Daarbij is aan bewoners gevraagd of een aantal zaken (bijna) nooit, soms of vaak voorkomen in de eigen buurt. Daarbij is gevraagd naar: gewelddelicten, bedreiging, op straat lastigvallen, dronken mensen op straat, fietsdiefstal, diefstal uit auto's, diefstal uit woningen, vernieling/beschadiging aan auto's, rommel op straat, hondenpoep op straat, vernieling van telefooncellen, bus- of tramhokjes, bekladding van muren en/of gebouwen, overlast van groepen jongeren in de buurt.
  3) gevoel van onveiligheid: het percentage respondenten dat zich soms of vaak onveilig voelt (algemeen en in de eigen buurt).
  De gegevens zijn afkomstig uit de Politiemonitor Bevolking (1995-2005), Bevolkingsmonitor Politiekorpsen (2006) en de Integrale Veiligheidsmonitor (2009, 2011).
- Uit *Onderscheid in leefbaarheid* blijkt dat er een verbetering van de veiligheid tussen 2010 en 2012 is in de aandachtswijken.
  Op het terrein van veiligheid is een tegengestelde trend beschreven door het SCP:
  Voor alle vormen van slachtofferschap (van geweld, diefstal, woninginbraak en vernieling) is er tussen 2009 en 2012 een scherpe toename zichtbaar, na een geleidelijke daling in de jaren 2000. De perceptie van geweld, diefstal en overlast van jongeren kende al iets eerder een ongunstige omslag, namelijk tussen 2006 en 2009, een ontwikkeling die in 2011 doorzette. Hier was zowel de afname als de toename in de aandachtswijken sterker dan in de meest vergelijkbare wijken. Over de gehele periode vanaf 2002 nam de verloedering (vuil, bekladding, vernielingen) af, in de aandachtswijken zowel als in de referentiewijken.
  De verschillen hangen samen met het gebruik van andere bronnen en met dat de beschreven ontwikkelingen betrekking hebben op verschillende periodes.
- In *Onderscheid in leefbaarheid* worden – in tegenstelling tot in *Werk aan de wijk* – afzonderlijke aandachtswijken weergegeven. De verschillen tussen de aandachtswijken zijn groot. Dit geeft het SCP ook aan. In onderstaand figuur is de achterstand op de rest van de stad te zien.
- In de meeste wijken is tussen 2008 en 2012 een klein deel van de achterstand tot de rest van de stad ingelopen. De Arnhemse aandachtswijken Klarendal en Malburgen, en het utrechtse Kanaleneiland hebben de achterstand het meest ingelopen. Ondanks de verbetering in de meeste wijken, is de achterstand in veel wijken nog altijd groot.
  De wijken die er het meest op vooruit zijn gegaan, hebben dat over het algemeen op de meeste dimensies[2] gedaan. Dat betekent dat een aanzienlijke leefbaarheidsontwikkeling

---

[2] Het gaat hierbij om de dimensies bevolkingssamenstelling, leeftijdsopbouw en samenhang, publieke ruimte, veiligheid, voorzieningen en woningvoorraad.

eigenlijk nooit wordt veroorzaakt door één specifieke ontwikkeling, maar meestal een ontwikkeling op meerdere terreinen is.

Figuur 7 Achterstand 40 wijken t.o.v. rest van de stad (geordend op achterstand in 2012)

Wonen in ongewone tijden

volledige titel	Wonen in ongewone tijden De resultaten van het Woononderzoek Nederland 2012
auteur(s)	Auteurs: Berry Blijie, Lèon Groenemeijer, Kenneth Gopal en René van Hulle, ABF Research Redactie: Kees de Graaf, Studioplatz
publicatiedatum	Het rapport is op 11 april 2013 aangeboden aan de Tweede Kamer

Dit rapport is gebaseerd op het WoonOnderzoek Nederland. Het rapport beschrijft de stand van zaken en ontwikkelingen m.b.t. de woningvoorraad, de woonsituatie van Nederlandse huishoudens, de huurwoningvoorraad, de koopwoningvoorraad, vraag en aanbod en de woonomgeving. Bij de bespreking van de woonomgeving (hoofdstuk 6) wordt specifiek aandacht besteed aan de 40 aandachtswijken. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar aandachtswijken in de G4 en in de overige gemeenten met aandachtswijken (G14).

Belangrijke conclusies uit dit rapport zijn:

- De tevredenheid met de woonomgeving neemt toe. In de aandachtwijken is 14% van de bewoners (zeer) ontevreden over de woonomgeving, tegenover 5% gemiddeld in Nederland.
  Er is in de 40 aandachtswijken een duidelijke, positieve ontwikkeling te zien: In deze wijken is het aandeel bewoners dat (zeer) ontevreden is over de woonomgeving met bijna 10% afgenomen sinds 2002. In Nederland als geheel was die afname 2%.
- De bewoners van de 40 aandachtswijken zijn positief over de ontwikkeling van hun buurt, in het afgelopen jaar én in het komende jaar. In de 40 aandachtswijken is er tussen 2006 en 2009 een omslag te zien: In 2009 denken meer bewoners van de 40 aandachtswijken dat hun wijk vooruit is gegaan dan achteruit. In 2012 versterkt zich dit beeld. De bewoners van de 40 wijken zijn daarmee positiever over de ontwikkeling van hun buurt dan andere Nederlanders, ook dan bewoners van de overige wijken in de grote steden (G18).
  Er zijn meer bewoners die verwachten dat hun wijk het komende jaar vooruit zal gaan dan achteruit. In 2006 was dit aandeel nog vrijwel gelijk. Net als bij de ontwikkeling in het afgelopen jaar, geldt dat de bewoners van de 40 wijken positiever zijn over de ontwikkeling van hun buurt dan andere Nederlanders, ook dan bewoners van de overige wijken in de grote steden (G18).
- Op de indicatoren verloedering, overlast en sociale cohesie is verbetering te zien in de 40 aandachtswijken, terwijl er gemiddeld in Nederland achteruitgang (bij verloedering) of een vrij stabiele situatie (bij overlast en sociale cohesie) te zien is.

Overeenkomsten / verschillen

- In het SCP rapport wordt ook gebruik gemaakt van het WoON 2012. Het SCP heeft voor sociale cohesie, ontwikkeling van de buurt en tevredenheid over de woonomgeving gebruik gemaakt van het WoON 2012 en de voorlopers daarvan. Voor verloedering (wat ook in het WoON wordt gemeten) heeft SCP een andere bron[3] gebruikt.
- Het SCP heeft sociale cohesie op een andere manier berekend dan standaard in het WoON bestand is opgenomen.
  Ten opzichte van 2002 ervaren de aandachtswijkbewoners in 2011-2012 een hogere mate van sociale cohesie. Hiermee hebben ze hun achterstand op de controlewijken sinds 2002 iets ingelopen. Wel vond deze inhaalslag wat betreft de sociale cohesie al vanaf 2006 plaats, vóór de invoering van het krachtwijkenbeleid. Bovendien kreeg dit thema na 2009 een terugval.
  Ook in *Wonen in ongewone tijden* laat de sociale cohesie een positieve ontwikkeling zien tussen 2002 en 2012. De terugval na 2009 die SCP beschrijft, is echter niet terug te zien in figuur 6.4 van *Wonen in ongewone tijden*.
  Dit verschil kan samenhangen met de andere manier van berekenen van de sociale cohesie die SCP heeft toegepast.
- De tevredenheid met de woonomgeving is volgens SCP de laatste tien jaar aanhoudend verbeterd.
  In *Wonen in ongewone tijden* is aangegeven dat het aandeel (zeer) ontevreden bewoners in de aandachtswijken met bijna 10 procent af nam tussen 2002 en 2012. De twee rapporten beschrijven dus dezelfde trend.

---

[3] Zie ook de beschrijving van de verschillen (m.b.t. veiligheid) bij *Onderscheid in leefbaarheid* in dit document.

- In *Wonen in ongewone tijden* wordt (in de figuren) het verschil gepresenteerd tussen het aandeel bewoners dat vindt dat de buurt vooruit is gegaan en het aandeel bewoners dat vindt dat de buurt achteruit is gegaan. Het SCP presenteert het aandeel bewoners dat denkt dat de buurt vooruit is gegaan.
  Bij het SCP is tussen 2002 en 2012 – met stabilisatie tussen 2009 en 2012 - een stijgende lijn te zien in de ontwikkeling van de buurt in het *afgelopen* jaar. Bij de referentiewijken is tussen 2009 en 2012 daling zichtbaar. In *Wonen in ongewone tijden* zet de positieve ontwikkeling in de aandachtwijken zich ook voort tussen 2009 en 2012.
  Bij de verwachte ontwikkeling in het *komende* jaar is er zowel in het SCP rapport als in *Wonen in ongewone tijden* een positieve ontwikkeling te zien tussen 2002 en 2009, gevolg door achteruitgang tussen 2009 en 2012.
- Bij verloedering constateert het SCP een positieve ontwikkeling: Over de gehele periode vanaf 2002 nam de verloedering (vuil, bekladding, vernielingen) af, in de aandachtswijken zowel als in de referentiewijken. Ook in *Wonen in ongewone tijden* wordt een positieve ontwikkeling beschreven, al heeft de beschrijving betrekking op een andere periode, namelijk 2009-2012. Als wordt gekeken naar de periode 2002-2012 (figuur 6.1) is er sprake van een lichte toename van de verloedering in de aandachtswijken.
  Dit verschil kan samenhangen met de verschillende bronnen die worden gebruikt. Beide bronnen zijn steekproefonderzoeken, waarbij verschillen kunnen ontstaan door verschillende meetmomenten en betrouwbaarheidsmarges.

Bewonersparticipatie in aandachtswijken 2012

volledige titel	Bewonersparticipatie in aandachtswijken Bewonerspeilingen rapportage 2012
auteur(s)	Fenke Legerstee, Wim Faessen, Jan Hooft van Huijsduijnen, ABF Research
publicatiedatum	Het rapport is op 24 oktober 2012 aangeboden aan de Tweede Kamer

Dit rapport is enerzijds gebaseerd op de module Sociaal-Fysiek van het WoON 2009 en anderzijds op gemeentelijke bewonerspeilingen, in veel gevallen maken de gemeenten gebruik van de (oversampling bij de) IVM.

Belangrijke conclusies uit dit rapport zijn:

- Zowel in de gemeenten als in de aandachtswijken is bijna een vijfde van de inwoners actief bezig geweest om de buurt te verbeteren.
- Inwoners van de aandachtswijken hebben even vaak geprobeerd iets te verbeteren in de buurt dan inwoners van de gemeenten. Het organiseren van acties met andere buurtbewoners komt in de gemeenten iets vaker voor dan in de aandachtswijken maar het verschil is klein.
- De bewonersparticipatie (betrokkenheid gemeente, verantwoordelijkheidsgevoel, actief bezig zijn met buurtverbetering) laat geen significant verschil zien tussen de gemeentelijke score en de wijkscore. Ook in de G14 scoren de aandachtswijken gelijk aan het gemeentelijk gemiddelde. Binnen de G4 aandachtswijken is een licht negatief verschil met het gemeentelijk gemiddelde zichtbaar. Doordat beide scores zijn gedaald ten opzichte van 2007 is het verschil tussen de aandachtswijken en het gemeentelijk gemiddelde gelijk gebleven.

Overeenkomsten / verschillen

- In het SCP rapport wordt de IVM gebruikt om de actieve inzet te analyseren. Ook in *Bewonersparticipatie in aandachtswijken* wordt de IVM gebruikt, zij het niet als enige bron.
- In het SCP rapport wordt gesproken over een ongunstig effect op actieve inzet in de buurt en over teruggang in actieve bewonersinzet. Dit laatste blijkt niet te kloppen. De actieve bewonersinzet is volgens het SCP (o.b.v. de IVM) vrijwel gelijk gebleven tussen 2009 en 2011. Ook in *Bewonersparticipatie in aandachtswijken 2012* staat dat er geen significante ontwikkeling is in de actieve inzet van bewoners, terwijl ook in *Bewonersparticipatie in aandachtswijken* de IVM is gebruikt voor deze analyse.

Outcomemonitor Wijkenaanpak - Tweede Voortgangsrapportage

volledige titel	Outcomemonitor Wijkenaanpak De Tweede Voortgangsrapportage
auteur(s)	L. Muller et al, Centrum voor Beleidsstatistiek - Centraal Bureau voor de Statistiek
publicatiedatum	Het rapport is op 24 oktober 2012 aangeboden aan de Tweede Kamer

De centrale vraag van de Outcomemonitor Wijkenaanpak is of de achterstanden in de 40 aandachtswijken op de thema's Wonen en leefbaarheid, Leren, Werken, Veiligheid, Integratie, Inkomen en schuldenproblematiek en Gezondheid ten opzichte van het gemiddelde van hun gemeente zijn afgenomen of toegenomen. Deze rapportage richt haar aandacht daarbij enerzijds op de 40 gezamenlijke aandachtswijken ten opzichte van het totaal van de 18 gemeenten met aandachtswijken en anderzijds op de aandachtswijken ten opzichte van hun stedelijk gemiddelde.

Belangrijke conclusies uit dit rapport zijn:

- Door de grote verschillen tussen de (steden met) aandachtswijken en de uiteenlopende effecten van de economische crisis, is niet in één woord te zeggen of de wijken wel of niet op het goede pad zijn. Kijkend naar alle indicatoren en alle aandachtswijken zijn er uiteenlopende ontwikkelingen zichtbaar. In net iets meer dan de helft van de voorkomende situaties is er een positieve ontwikkeling, een deel blijft stabiel en ongeveer in een derde van alle aandachtswijken en alle indicatoren zien we een negatieve ontwikkeling.
- De leefbaarheid verbeterde in de meeste aandachtswijken, maar vaak ook in de steden als geheel. Daardoor nam de achterstand van de aandachtswijken gezamenlijk slechts iets af ten opzichte van het gemiddelde van de 18 gemeenten met aandachtswijken (G18).
- Het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering nam in veel aandachtswijken toe.
- Het aandeel langdurig bijstandsafhankelijken nam (licht) af ten opzichte van het G18-gemiddelde (4 procent). 16 wijken ontwikkelen zich positief op dit punt. In 15 wijken is de ontwikkeling negatief. In de overige 9 wijken blijft het aandeel langdurig bijstandsafhankelijken ongeveer gelijk.
- In de aandachtswijken wonen veel huishoudens met lage inkomens: 60% Dit aandeel is over de jaren heen erg stabiel.
- Een deel van de inkomensveranderingen in de aandachtswijken laat zich verklaren door de inkomens van mensen die zich in de wijken vestigen of juist wegtrekken. Het zijn vooral mensen met een lager inkomen die zich in de wijken vestigen. Mensen met een midden en hoog inkomen vertrekken juist vaker uit de wijk. In 27 wijken zien we meer mensen met een laag inkomen zich vestigen dan er vertrekken. Ook zijn er 30 wijken waar meer mensen met een middeninkomen vertrekken dan zich er vestigen en in 32 wijken vertrekken meer mensen met een hoog inkomen dan zich er vestigen. Dat het aandeel huishoudens met een laag inkomen toch niet sterk gestegen is, kan duiden op inkomensstijging bij huishoudens binnen de wijken zelf.
- Ondanks dat het vergroten van de veiligheid in de aandachtswijken in veel wijkactieplannen als doelstelling wordt genoemd, is de achterstand van de gezamenlijke aandachtswijken op de G18 toegenomen. De veiligheid verbeterde namelijk in de G18, terwijl deze in de aandachtswijken als geheel nauwelijks verbeterde. Wel is er in een groot deel van de gemeenten te zien dat de veiligheidsscore in de aandachtswijk is verbeterd, maar vaak was dat dan ook het geval voor de gemeente als geheel. In 22 wijken was er sprake van een gunstige ontwikkeling ten opzichte van het stedelijk gemiddelde. In 12 wijken was de ontwikkeling ongunstig en in de overige 6 wijken was er geen verandering ten opzichte van de start van de wijkenaanpak.

Overeenkomsten / verschillen

- In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* wordt de leefbaarheid gemeten aan de hand van de Leefbaarometer. In dit rapport zijn Leefbaarometer-cijfers t/m 2010 gebruikt, net als in het SCP rapport.
  Een belangrijk verschil tussen beide rapporten is dat in het SCP rapport (ivm de meting van het effect) een vergelijking wordt gemaakt tussen de ontwikkeling in de aandachtswijken ten opzichte van de ontwikkeling in de referentiewijken. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* wordt (ivm de meting van het doelbereik) een vergelijking de ontwikkeling in de aandachtswijken ten opzichte van de ontwikkeling in de gemeente als geheel.
- In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* wordt naast het totaal van de aandachtswijken ook de

afzonderlijke aandachtswijken beschreven. In *Werk aan de wijk* worden geen afzonderlijke aandachtswijken beschreven. Het CBS concludeert dat de aandachtswijken uiteenlopende ontwikkelingen laten zien. In net iets meer dan de helft van de voorkomende situaties is er een positieve ontwikkeling, een deel blijft stabiel en ongeveer in een derde van alle aandachtswijken en alle indicatoren is er een negatieve ontwikkeling.

- In het figuur op blz 55 van de bijlage van het SCP rapport is een positieve ontwikkeling te zien in de aandachtswijken. Ook in de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is aangegeven dat er vooruitgang is.
- Het SCP geeft aan dat de aandachtswijken zich doorgaans positief ontwikkelden wat de leefbaarheid betreft. Deze uitspraak heeft echter niet specifiek betrekking op de ontwikkeling van de Leefbaarometer-score.
  Verder wordt aangegeven dat het krachtwijkenbeleid geen effect heeft gehad op de Leefbaarometer-score. Herstructurering heeft een positief (zelfs significant) effect op de Leefbaarometer-score. Ook onder invloed van OBaZ wordt het verschil tussen de aandachtswijken en de controlewijken kleiner op de Leefbaarometer-score. Door de verkoop van sociale huurwoningen wordt de Leefbaarometer-score echter slechter.
  Aangezien het gaat om effecten en niet om ontwikkelingen, kan er geen vergelijking worden gemaakt met de *Outcomemonitor Wijkenaanpak*.
- Het SCP beschrijft de ontwikkeling van het aandeel WW-ontvangers over een andere periode (namelijk 1999-2010) dan wordt beschreven in de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* (2007-2012).
  Wel wordt in beide rapporten dezelfde trend beschreven: een toename van WW-ontvangers.
- In het SCP rapport worden alle personen met een bijstandsuitkering meegeteld, in de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* betreft het langdurig (> 3 jaar) bijstandsafhankelijken. Bovendien speelt hier hetzelfde verschil in beschreven periode als bij de WW-ontvangers.
  Wel wordt in beide rapporten een daling van het aandeel bijstandsontvangers aangegeven.
- In het SCP rapport worden lage inkomens gedefinieerd als de laagste 20% van de inkomens binnen de landelijke verdeling. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is die grens bij 40% gelegd. In het SCP rapport wordt een andere periode beschreven (1999-2010) dan in de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* (2006-2010).
  In het SCP rapport worden de inkomens vanuit twee verschillende perspectieven beschreven:
  1) Waar wonen de lage inkomens?: Er kwam volgens het SCP rapport de laatste jaren iets meer spreiding van lage inkomens over de diverse wijken binnen de G31, doordat hun aandeel in de overige wijken toenam. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* wordt niet op deze manier gemeten.
  2) Hoeveel bewoners van de aandachtswijken hebben een laag inkomen?: Hierbij is in het figuur op blz 57 van de bijlage van het SCP rapport te zien dat er een stijging is van het aandeel lage inkomens, ook tussen 2006 en 2010. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is aangegeven dat het aandeel lage inkomens in de periode 2006-2010 stabiel is.
  Dit verschil wordt veroorzaakt doordat SCP een andere grens hanteert voor de lage inkomens dan die wordt gebruikt in de *Outcomemonitor Wijkenaanpak.*
- In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is aangegeven dat het vooral mensen met een lager inkomen zijn die zich in de wijken vestigen. Mensen met een midden en hoog inkomen vertrekken juist vaker uit de wijk. Aangezien het aandeel mensen met een laag inkomen stabiel is, lijken deze uitkomsten te wijzen op sociale stijging van de bewoners die in de wijk blijven wonen. In het SCP rapport is aangegeven dat sociale stijging in de aandachtswijken vergelijkbaar is met die in andere stadswijken. Het SCP wijst bovendien op een veranderde samenstelling van de verhuisstromen. Het vertrekoverschot van hogere en middeninkomens nam vanaf midden jaren 2000 geleidelijk af en kwam zo dichter in de buurt van de situatie in andere stadswijken. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is de ontwikkeling van de verhuisstromen niet beschreven.
- In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* wordt veiligheid gemeten aan de hand van de dimensie-score veiligheid uit de Leefbaarometer. Daarbij wordt de ontwikkeling in de periode 2006-2010 weergegeven. In de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* is een lichte verbetering van de veiligheid beschreven.
  Op het terrein van veiligheid is een tegengestelde trend beschreven door het SCP:
  Voor alle vormen van slachtofferschap (van geweld, diefstal, woninginbraak en vernieling) is er tussen 2009 en 2012 een scherpe toename zichtbaar, na een geleidelijke daling in de jaren

2000. De perceptie van geweld, diefstal en overlast van jongeren kende al iets eerder een ongunstige omslag, namelijk tussen 2006 en 2009, een ontwikkeling die in 2011 doorzette. Hier was zowel de afname als de toename in de aandachtswijken sterker dan in de meest vergelijkbare wijken. Over de gehele periode vanaf 2002 nam de verloedering (vuil, bekladding, vernielingen) af, in de aandachtswijken zowel als in de referentiewijken. De verschillen hangen samen met het gebruik van andere bronnen[4] en met dat de beschreven ontwikkelingen betrekking hebben op verschillende periodes.

Wijken in uitvoering 2012

volledige titel	Wijken in uitvoering 2012
auteur(s)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie Woon- en Leefomgeving
publicatiedatum	Het rapport is op 24 oktober 2012 aangeboden aan de Tweede Kamer

Wijken in uitvoering 2012 bevat informatie over de 40 en de 40+ wijken[5]. Per wijk wordt informatie gegeven over de voortgang en/of de behaalde resultaten van projecten, zoals het aantal afgelegde huisbezoeken, een evenement dat is georganiseerd. Ook worden aangepaste doelstellingen en/of nieuwe focus aangegeven. Het betreft dus vooral proces- en output-informatie. Daarnaast is er voor de 40 wijken een staafdiagram per wijk met kernindicatoren uit de Outcomemonitor opgenomen: de leefbaarheidsscore, NWW-ers, VSV-ers, niet-westers allochtone NWW-ers, index veiligheid (uit de Leefbaarometer).
Dit rapport / boekwerk is opgenomen in dit overzicht, aangezien het is genoemd in een krantenartikel[6]. In dat artikel wordt een zin uit het voorwoord (door toenmalig minister Spies) aangehaald: “We zien een opgaande lijn.”
Aangezien het vooral andersoortige informatie bevat dan het SCP rapport, wordt het echter niet verder besproken.

[4] Zie ook de beschrijving van de verschillen bij *Onderscheid in leefbaarheid* in dit document.
[5] Het gaat hierbij om geselecteerde wijken die ook extra aandacht krijgen van Rijk en gemeenten. Het gaat dus niet om referentiewijken.
[6] NRC 30 en 31 juli *Er blijft werk aan de wijk* p2